

Järj. 29.1.1993
SUITE 45a**SKOP:N JA SSP:N RAKENNERATKAISU****1 Lähtökohta**

Valtion vakuusrahaston lähtökohtana pankkien tukemisessa on ollut irrottautua mahdollisimman nopeasti tuettavien pankkien omistuksesta ja minimoida tuen kokonaismäärä.

Valtion vakuusrahasto omistaa SSP:n osakkeista sekä osakkeiden tuottamista äänistä lähes 99 prosenttia, SKOP:n osakkeista rahasto omistaa noin 53 prosenttia ja osakkeiden tuottamista äänistä 64 prosenttia.

Valtion vakuusrahastolta on tähän mennessä ilman korkokustannuksia sitoutunut SKOP:n tukemiseen 3 000 milj. markkaa ja SSP:n tukemiseen 11 900 milj. markkaa.

Tämän muistion tarkoituksena on kuvata Valtion vakuusrahaston tekemän päätöksen tavoitteita ja toteutusmallia, jonka mukaan sekä SKOP että SSP myydään ulkopuoliselle pankille. Valtion vakuusrahasto on päättänyt jatkaa neuvotteluja Kansallis-Osake-Pankin kanssa.

Muistion tarkoituksena on edelleen kuvata valitun ratkaisumallin erot (hyödyt ja haitat) verrattuna seuraaviin vaihtoehtoihin:

- 1 Unitas Oy:n, Postipankin ja OKO:n esiin nostama vaihtoehto SSP:n pilkkomisesta liikepankkien kesken.
- 2 SKOP:n ja SSP:n jatkaminen itsenäisinä.
- 3 SKOP:n ja SSP:n myyminen Postipankille tai Unitas Oy:lle.

Rakenneratkaisua on käsitelty (mm. kilpailunäkökohdat) myös Suomen Pankin rahoitusmarkkinaosaston tekemässä erillisessä muistiossa.

2 SKOP:n ja SSP:n myyminen Kansallis-Osake-Pankille

KOP on tehnyt VVR:lle tarjouksen pankkien ostamisesta. Tarjouksen mukaan KOP ostaisi molempien pankkien osakkeet edellyttäen, että molempien pankkien järjestämättömien saamisten ja muiden heikkotuotosten tase-erien osalta löydetään ratkaisu, jolla nämä vastuut ja niistä syntyvät tappiot jäävät VVR:n vastuulle.

SKOP:sta ja SSP:stä tulisi KOP:n tytäryhtiöitä. Toimintojen yhdistämisessä KOP keskittyy suuryritysten, yhteisöjen ja monipuolista rahoituspalvelua tarvitsevien keskisuurten yritysten palveluihin sekä koko konsernin treasury-toimintaan ja kansainväliseen liiketoimintaan. SSP keskittyy henkilöasiakkaiden ja pienyritysten palveluun. KOP:n ja SSP:n konttoriverkosto sopeutetaan työnjaon ja paikkakunta-kohtaisten markkina-asemien mukaisesti. SKOP jatkaa toistaiseksi säästöpankkien keskusrahallaitoksena.

Uuden pankkiryhmittymän markkinaosuus nousee noin 40 prosenttiin markkatalletuksilla mitattuna. Markkinaosuus riippuu kuitenkin siitä, miten tallettajat kaupan jälkeen reagoivat. Kilpailutilanteen muuttuminen lienee kuitenkin pienempi haitta, kuin ne edut, jotka toimialarationalisoinnilla on saavutettavissa. Toisaalta KOP:n ja SSP:n muodostamaa markkinaosuutta on tarkasteltava myös paikallisesti. Pääasiassa maa-seutukunnissa markkinaosuus vähittäispankkitoiminnassa ei olennaisesti muutu, koska KOP:n markkinaosuudet ovat hyvin pieniä ja markkinat ovat jakautuneet säästöpankin ja osuuspankin kesken. Kaupungeissa sen sijaan tulee suuriakin kilpailutilanteen muutoksia.

Päällekkäisten konttoriverkostojen karsimisen ja toimintojen yhdistämisen kautta KOP on arvioinut saavansa aikaan noin 2 500 - 3 000 milj. markan kustannussäästöt vuositasolla. Kustannussäästö on suuremman liikepankin vuosikäyttökattotasoa suurempi.

Kaupan toteutusmalli

Lähtökohtana on, että SKOP:n ja SSP:n myyminen tapahtuu samanaikaisesti. SKOP:lla ei toisaalta ole mitään itseisarvoa SSP:stä irroitettuna ja toisaalta SSP-ratkaisu ei voi olla SKOP:n ulkomaisten velkojen irtisanomislausekkeista johtuen SKOP-ratkaisusta irrallinen.

SKOP:n ja SSP:n myyminen edellyttää, että VVR ottaa kannettavakseen noin 35 mrd. markan vastuut pankkien järjestämättömien saamisten ja muiden heikkotuottoisten tase-erien muodossa. Nämä vastuut ovat rahoitus- ja takausvastuita. Suuri osa kirjautuu aikanaan lopullisesti menetetyksi (tappioarvio noin 15 mrd. markkaa). VVR:n sitoumuksia voidaan kuitenkin pienentää käyttämällä tuettavien pankkien rahoitusta mahdollisten omaisuudenhoidoyhtiöiden rahoituksessa tai ongelmaerien aiheuttaman tappion pääomituksen hoitamisella vuosittain. Parhaimmillaan VVR:n vastuu (tappio) voisi rajoittua noin 13 mrd. markkaan, jos riskinjaoksi sovitaan VVR 90 % ja KOP 10 %.

- Molemmista pankeista tulisi siirtää lain sen mahdollistaessa erillisiin omaisuudenhoidoyhtiöihin järjestämättömät luotot sekä heikkotuottoiset kiinteistöt. SKOP:n järjestämättömät luotot ja heikkotuottoiset kiinteistöt ovat noin 7 000 milj. markkaa (tappioarvio 3 000 milj. markkaa). SSP:n järjestämättömät luotot ovat (asiakaskokonaisuutena ja kasvu huomioituna) noin 18 000 milj. markkaa (tappioarvio noin 10 000 milj. markkaa) ja heikkotuottoiset kiinteistöt noin 12 000 milj. markkaa (tappioarvio noin 2 000 milj. markkaa).

Heikkotuottoisten omaisuuserien siirtämisellä pyritään tervehdyttämään ja tehostamaan pankin muuta toimintaa, palauttamaan sijoittajien luottamus pankkiin ja samalla varmistamaan, että ongelmalliset omaisuuserät hoidetaan mahdollisimman tehokkaasti pankin johdosta riippumattoman henkilöstön voimin.

Pankkien myyminen tasesubstanssiin¹ BIS-vakavaraisina merkitsisi sitä, että SKOP:n kauppahinta on noin 2 000 milj. markkaa ja SSP:n noin 4 000 milj. markkaa. Kauppahinnan maksuvälineenä VVR:lle tulisi KOP:n pääomatodistuksia 6 000 milj. markkaa. Pankkien myyntikuntoon saattamisesta ja jo myönnettyistä tuista tunnustettaisiin menetetyiksi maksimissaan 9 500 milj. markkaa (liite 1).

OmaisuuDENHOIToyhtiöstä syntyvät riskinjaon mukaiset tappiot (arvio yhteensä 13 000 milj. markkaa) jaksotetaan tuleville vuosille.

Myytävien pankkien alasajo vähentää valtion vastuita vuosittain vapautuvan oman pääoman määrällä.

Laskelmissa ei ole erikseen huomioitu UMC:tä vastaan käynnissä olevista oikeudenkäynneistä mahdollisesti koituvia kustannuksia.

KaupAN keskeiset edut

VVR:n tavoite on tehdä uudesta pankkikokonaisuudesta sellainen, joka on ulkomaisten sijoittajien silmissä uskottava ja parantaa pankkien varainhankintakykyä sekä ennen kaikkea palauttaa luottamuksen SSP:tä kohtaan.

Ratkaisumallina pankkien myyminen kokonaisuutena on hallitumpi, kuin niiden pilkkominen osiin ja sitä kautta tapahtuva saamisten ja omaisuus-erien myyminen.

SKOP:n ulkomaiset pitkäaikaiset velat kyettäneen säilyttämään ilman takauksia. Lyhytaikaisissa veloissa on ongelmia riippumatta rakennevaihtoehdosta.

Toimialarationalisoinnilla saadaan aikaan pankkisektorin tehokkuutta ja kustannussäästöjä.

Yhden sopimusosapuolen (ostaja) kanssa tehtävä kauppa on käytännön yksityiskohtien yhteensovittamisissa selkein ja varmin tapa. Hallittu rakenneratkaisu, kuten STS-tapaus osoittaa, on tallettajien ja koko toimialarationalisoinnin kannalta hyvä vaihtoehto.

Kaupasta mahdollisesti myöhemmin syntyvien pääomitustarpeiden selkeys yhden ostajaosapuolen kanssa. Tämä saattaa olla tosin vaikeasti järjestettävä asia nyt, kun omaisuudenhoitoyhtiöitä ei VVR voi perustaa.

KaupAN keskeiset haitat

Kilpailutilanteen muuttuminen.

¹ Neuvotteluissa on lähdetty siitä, että hinta on tuottoarvon mukainen hinta.

Varainhankinnan turvaaminen kaupan yhteydessä. Yhden ostajan tapauksessa tämäkin on kuitenkin helpommin neuvoteltavissa, kuin tilanteessa, jossa ostajia on useita.

VVR:llä ei ole voimassa olevan lain mukaan mahdollisuutta perustaa omaisuudenhoitoyhtiöitä. Kaupan aikaansaamiseksi järjestämättömien luottojen sekä muiden heikkotuottoisten tase-erien rasitteet on hoidettava muulla järjestelyllä.

3 SSP:n toimintojen pilkkominen

Unitas Oy, Postipankki ja OKO ovat esittäneet SSP:n pilkkomista pankkitukeen tarvittavien varojen kokonaismäärän säästämiseksi. Ajatuksena on, että kun pankin terveet osat siirretään kilpailijoille ja pankki lopettaa toimintansa, myös tarvittavan tuen virtaaminen pankkiin loppuu. Konkreettisia suunnitelmia tai laskelmia ei ole esitetty, pelkätään ilmaan heitettyjä ajatuksia. Suunnitelma ei kestä kriittistä tarkastelua.

Kun pankkia myydään, myydään pankin saatavia, ei asiakkaita. Jos SSP:n saamia myytäisiin, relevantti tapa tarkastella asiaa on jakaa taseen saatavapuoli homogeenisiin ryhmiin. Helpoimmin myytävissä olisi ilmeisesti markkinakorkoihin sidottu ns. normaalin riskin sisältävä luottokanta. Tällaisia luottoja SSP:n taseessa on 29 500 milj. markkaa. Toinen luottojen erä on normaalin riskin sisältävä, mutta peruskorkoon sidottu luoto. Näitä SSP:lla on 25 800 milj. markkaa. Kolmas luottojen ryhmä on järjestämättömät luotot. Näiden korkosidonnaisuus ei ole olennainen niiden sisältämän suuren luottotappioriskin johdosta. Järjestämättömiä luottoja SSP:n taseessa on 12 300 milj. markkaa. Edellisten lisäksi SSP:lla on muuta omaisuutta, lähinnä kiinteistöjä 10 6000 milj. markkaa sekä likvidejä varoja yhteensä 17 700 milj. markkaa.

Kilpailijoiden ajatuksissa ykkösvaihtoehto on, että ne ostaisivat normaalin riskin luottokannan ja jättäisivät järjestämättömät luotot ja muun omaisuuden VVR:n omistukseen. Näistä omaisuseristä muodostuisi "roskapankki", jonka tase olisi 40 200 milj. markkaa. Roskapankki pitäisi kokonaisuudessaan rahoittaa joko omalla pääomalla tai yhtiön valtion takauksella ottamalla lainalla, koska kaikki talletukset siirtyisivät asiakkaiden oman harkinnan mukaan muihin pankkeihin tai sijoituskohteisiin, lyhytaikainen rahoitus erääntyisi ja pidempiaikaiset rahoituserät sanottaisiin rahoittajien toimesta irti. Samalla ulkomaiset sijoittajat sanoisivat irti SKOP:n ulkomaisen rahoituksen vedoten SKOP:n keskuspankkiluonteen muuttumiseen. Suomen ulkomaisesta rahoituksesta katoaisi 20 000 milj. markkaa. Se olisi korvattava valtion pääoman tuonnilla.

Yhdysvalloissa, jossa on toimivat luottojen jälkimarkkinat, noteerataan tällä hetkellä korkoehdoiltaan normaali hyvä luottokanta noin 85 %:iin sen nimellisarvosta. Suomessa ei liene kovin suurta luonnollista luottojen ostohalukkuutta, joten SSP:n terveen luottokannan hinnaksi ei varmaankaan muodostuisi tuota enempää. Jos SSP:n markkinaehtoinen

luottokanta myytäisiin kurssitasolla 85 %:a siitä aiheutuisi välittömästi 4 400 milj. markan tappio. Peruskorkosidonnaiseen luottokantaan liittyy normaalin luottoriskin lisäksi markkinakorkoihin verrattuna liian alhainen tuotto ja peruskorkoriski. Jos tuo luottokanta myytäisiin kurssitasolla 80 prosenttia, siitä aiheutuisi 5 200 milj. markan tappio.

Jos VVR haluaisi päästä kokonaan irti jäljellejäävistäkin eristä, se pyrkisi myymään myös järjestämättömät luotot ja muun omaisuuden. Näissä oloissa järjestämättömien luottojen kurssi markkinoilla voisi olla enintään 40 %:a. Tuosta erästä koituisi siis 7 400 milj. markan myyntitappio. Jos kiinteistöt ja muu omaisuus myytäisiin kurssiin 60 %:a, tappio olisi 4 200 milj. markkaa.

Näillä oletuksilla SSP:n pilkkominen maksaisi kertatappiona valtiolle ja veronmaksajille 34 200 milj. markkaa, eli jo tehtyjen sijoitusten lisäksi 21 200 milj. Tuosta tappiosta ei olisi saatavissa tulevaisuudessa mitään takaisin (laskelmat liitteessä 2).

SSP:n pilkkomissuunnitelmaa ajettaessa on ilmeisen tarkoituksellisesti jätetty kertomatta asiaan liittyvät taloudelliset ja käytännölliset faktat. Edellä mainittujen taloudellisten seikkojen lisäksi on otettava huomioon se, että asiassa jouduttaisiin tekemään äärimmäisen raskaita käytännöllisiä operaatioita. SSP:lla on miljoona asiakasta ja 810 000 lainaa. Talletustilejä sillä on 2.8 milj. Seurauksena olisi kaaos ja lisääntyvä epäluottamus pankkijärjestelmää kohtaan.

On epäiltävissä, että SSP:n saatavia kaupattaessa huutokauppatilanne ei olisi aito. Koska muutkin pankit ovat kriisissä ja niiden omat pääomat eivät kestä saatavamassojen lisääntymistä, muodostuvat hinnat jäisivät edellä esitettyjä alhaisemmaksi. Tällöin pankkituki valuisi alihintojen kautta näkymättömästi ja vastikkeettomasti kilpailijoille. Tämä on vastoin päätettyjä VVR:n toimintaperiaatteita. SSP:n pilkkominen on ehdottomasti kallein ja riskipitoisin tapa pankkikriisin hoitamiseksi sen osalta.

4 SKOP:n ja SSP:n jatkaminen itsenäisinä

SKOP:n ja SSP:n itsenäisen toiminnan jatkaminen edellyttää luottamuksen palauttamiseksi pankkien epäterveiden osien siirtämistä pois pankkien taseista kokonaan tai erillisiin pankkien omistamiin yhtiöihin. Siirtotarve pyrittäessä tehokkaaseen ja nopeaan luottamuksen palauttamiseen on lähtökohtaisesti sama kuin pankkien myynnissä.

Pankkien toimiminen itsenäisinä nyky muodossaan ilman merkittäviä uusia tervehdyttämistoimia (ongelmaerien siirtämistä taseen ulkopuolelle tms.) johtaa lisääntyvään luottamuspulaan pankkeja kohtaan ja pankkien pääomatukitarve kasvaa entisestään. Viimeisimpien tukipäätösten yhteydessä esitetyt pankkien ennusteet edellyttäisivät tukea vuoteen 1995 mennessä yhteensä noin 28 000 milj. markkaa (myönnetty 14 900 milj. markkaa mukaan lukien) (liitteet 3 ja 4).

Pankkien toiminnan tehostaminen edellyttäisi toimintojen voimakasta yhdistämistä yhteisine liikkeenjohtoineen ja liiketoimintakonseptein, jossa pankkien yrityspankkitoiminta suurelta osin ajettaisiin alas ja toimintakonseptiksi valitaan vähittäispankkitoiminta. SKOP:n ulkomaisien velkojen johdosta toimintojen yhdistäminen on toteutettava joko SSP fuusioimalla SKOP:iin tai pitämällä pankit erillisinä joko lain mahdollistaman yhteisen "konsernijohdon" alla tai muodostamalla pankkien yläpuolelle finanssiholdingyhtiö.

Pankkien toimintojen yhdistäminen ja tehokas saneeraus yhteisen liikkeenjohdon alla mahdollistaa tuen vastikkeellisuuden. Vastikkeellisuus toteutuu tosin erittäin pitkällä aikavälillä ja vain osittain, koska tuen kokonaismäärä johtaa siihen, että edes normaalitilanteessa pankit eivät kykene maksamaan kuin osan tuen koroista.

Tämä vaihtoehto muuttaa kaikkein vähiten vallitsevia kilpailuasetelmia, mutta edellyttää voimakkaita saneeraustoimia epäterveiden liiketoimien alasajoineen.

5 SKOP:n ja SSP:n myyminen Postipankille tai Unitas Oy:lle

Periaateratkaisuiltaan pankkien myyminen Postipankille tai Unitakselle on samanlainen kuin niiden myyminen KOP:lle.

Unitaksen kanssa käytiin vakavassa mielessä neuvottelut, jotka kaatuvat erimielisyyksiin lokakuussa 1992. Unitaksella oli mahdollisuus vielä joulukuussa 1992 esittää neuvotteluiden pohjaksi uudet lähtökohdat. VVR käytyään keskustelut Unitaksen kanssa ja esitettyään oman vastatarjouksen totesi, että VVR:n ja Unitaksen käsitykset kaupan ehdoista eivät olleet lähentyneet lokakuun neuvotteluihin verrattuna vaan pikemminkin päinvastoin. Keskeisin ero KOP:n tarjoukseen on, että Unitas vaatii eksplisiittisesti noin 10 mrd. markan takausta fundingin turvaamiseksi. Lisäksi kaupan maksuvälineenä käytettävien Unitaksen osakkeiden vaihtosuhteesta ei päästy yksimielisyyteen. Kaupassa olisi ohjautunut tukea vanhoille Unitaksen osakkeenomistajille.

Postipankin osalta voidaan todeta, että kilpailunäkökohdista PSP olisi ilmeisesti vähiten kilpailuväärityksiä aiheuttava. Kuitenkin PSP:n johdon haluttomuus ottaa säästöpankkiryhmä edes tervehdytettynä vastaan, johtaa mahdottomaan tilanteeseen saada aikaan toimiva pankkikokonaisuus. Postipankin ja postin solmiman yhteistyösopimuksen mahdollinen purkautuminen on poliittisesti ongelma. Postipankki on vastaanottavana pankkina huomattavasti pienempi, kuin SKOP ja SSP.

6 Yhteenveto

SKOP:n ja SSP:n rakenneratkaisuvaihtoehtoista pankkien myyminen yhdelle ostajalle on tehokkain ja hallituin tapa saavuttaa VVR:n asettamat tavoitteet. Vaihtoehto on kokonaiskustannuksiltaan edullisin valtiolle.

Pankkien toiminnan jatkaminen itsenäisinä toteuttaisi teoriassa mahdollisuuden saada osa pääomatuesta takaisin, mutta tuen kokonaismäärä noussee mittaluokkiin, jolla edes vuosittaisten korkojen saaminen muodostuu mahdottomaksi.

Piikkomisvaihtoehto on sekä välittöminä tappioina, että sitoutuvan rahamäärän sekä hallittavuuden kannalta valtiolle ehdottomasti kallein vaihtoehto. Tappiollisuutta lisää se, että pankkien terveiden osien myyminen usealle ostajalle johtaa käytännössä huutokauppaan ja tallettaja-asiakkaat ovat vaihtaneet "hallitsemattomasti" pankkia ennen pankkien "realisoinnin" loppuunsaattamista. Lisäksi on nähtävissä, että SSP:n toiminnan luonteesta johtuen syntyy talletuspuolella lähes monopolitilanteita usealla maaseutupaikkakunnalla, koska osuuspankit olisivat vastaanottavia pankkeja.